

Каменко М. МАРКОВИЋ

СУДБИНА ЈЕДНОГ СЛИКАРА

Кључне речи: сликар, Иван Ранчић,
Краљево Село, Србија, Лозана, XX век

Апстракт: родио се 19.2.1906. у Краљевом Селу, (данас Минићево), у источној Србији. До данашњег дана сачувани су само оскудни фрагменти из његове, по много чему необичне биографије. На основу тих података, исписаних на реверсу једног његовог пејзажа, сазнајемо да је завршио основну школу у свом родном месту, нижу гимназију у Књажевцу, а Војну академију у Београду. Да је након завршене Академије, отишао на војну службу у Загреб, и тамо живео са женом и сином све до распада краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1941. године. И, то је све. Неколико недеља након државног слома Ранчић је био заробљен и послат у љубљански затвор, а одатле у један логор у Аустрији. У заробљеништву Ранчић је интензивно учио да слика. Из логора је, петнаестак месеци потом, пребегао у Швајцарску у којој је остао све до своје смрти, 1987. године. По окончању Другог светског рата, завршио је у Лозани Школу лепих уметности. Иван Ранчић радећи непрестано, прошао је четири сликарска правца, испливао је и стресао са себе све то, сем свог талента и сликарске снаге. На крају, Ранчић је дошао до једног сликарства којим је најцелисходније могао да изрази своје снове и своје стрепње. Умро је 26.1.1987. године, не дочекавши да добије швајцарско држављанство.

Иван Ранчић родио се 19.2.1906. у Краљевом Селу, у источној Србији, у породици земљорадника. Основну школу завршио је у свом родном месту, нижу гимназију у Књажевцу, а Војну академију у Београду. Тек стасали поручник одмах је послат на своју прву службу у Загреб. Почетком 1935. године жени се Јеленом Живковић из Ниша, а наредне године добијају сина Мишу. Породица Ранчић живела је у Загребу све до капитулације краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, 1941. године. Из ратом захваћеног Загреба, у којем није

било места за Србе, Ранчић шаље жену и дете у Ниш, а неколико недеља потом бива ухапшен и послат је у један љубљански затвор. Из љубљанског затвора, неколико месеци потом, интерниран је у један мањи логор у Аустрији.

У заробљеништву Ранчић интензивно учи вештину сликања. У то време он је био уверен да је сликање пре свега занат, па потом све остало. Сва је прилика да му је неко од заробљеника (можда неки школовани сликар), био први учитељ сликања. Дисциплинован и радан, жељан нових сазнања Ранчић је, до бекства из логора, научио основне појмове о сликарству. По доласку у Швајцарску, у писмима упућеним жени у Ниш, он наводи да је продао неколико слика које је насликао у логору.

Од тада до краја свог живота Ранчић је сликао, и прошао бројне утицаје у свом развоју, оставио је иза себе неколико стотина занимљивих радова. Реч је, углавном, о пејзажима и мртвим природама. Ранчић је уживао у видљивом свету и у способности да га пренесе на слику. У својој страсти према природи, коју је добро познавао он верно тумачи њена расположеља. То се, међутим, делимично може приписати утицају реалистичке школе који је у тој средини још увек био веома снажан, а делимично и због тога што је Иван Ранчић био самоук, који се образовао посматрајући радове локалних уметника који су у тој средини већ били постигли запажене резултате. Та искра која се запалила од трења нашег човека са туђом средином, временом се претворила у огањ. У својим пејзажима и својим композицијама, он је обраћао више пажње на боју него на цртеж или композицију, више на светлост него на моделовање, више на атмосферу него на планове или дубину простора. За њега се сликарство састојало у томе да што адекватније изрази свој тренутак инспирације, - оно што је видео и осетио. На који

1. Иван Ранчић, *Мртва природа*. Уље на шпер-плочи, 47 x 39 cm. Сигнирано, л.д: Rančić.

начин? Онако како га инстинкт гони, не компликујући проблем филозофирањем. Тако је његово уметничко стварање остало као дивна лирика младости. Ранчић није ни слутео да је дао један од најзначајнијих прилога који је наша словенска крв могла дати у оном тешком XX веку.

Године 1951, Иван Ранчић је окончао у Лозани престижну Школу лепих уметности (Ecole des Beaux Arts). Диплома га није начинила *уметником*, али му је пружила извесну сигурност, па и заштиту од заједљивих речи његових суграђана, за које је он био само „обично мазало.“ Он почиње да слика много слободније, предаје се са више страсти свом заносу, и не пропушта кроз сито, као раније, сваки насликани детаљ. У сликарству, тај „нови језик“ био је језик експресионизма. У његовом делу, то се мора рећи, он није био ни довољно чист ни довољно снажан.

Боравак у школи, уосталом, имао је и своју добру страну. У њој је Ранчић испекао сликарски занат, научио да црта и ваја, и то је оно што га издиже изнад многих наших модерниста. По завршетку Школе лепих уметности, Ранчић се све интензивније бави израдом и декорацијом предмета од керамике. Дестак њих, до данас сачуваних, поседују изузетну занатску и уметничку вредност.

Ранчић је био човек горд, који „није имао ружних, увредљивих речи чак ни онда кад је говорио о људима који му нису били пособено наклоњени.“ Окончавши школовање, наставио је да живи мучним животом избеглице, у стану Лесет Хафнер у Сарадону. Иван Ранчић прешао је мучан

пут од почетника до уметника са препознатљивим обележјима, од мазала који је копирао туђе радове до уметника са сопственим стилем. Неки његови пејзажи, нарочито један број акварела, имају провидну атмосферу, лаку и трепераву светлост, у јас-

2. Иван Ранчић, *Портрет официра Параменцића*. Уље на картону, 35x27 cm. Није сигнирано. Датирано у горњем десном углу: Параменцић, 1942.

3. Иван Ранчић, *Мртва природа*. Уље на картону, 19 x 27 cm. Није сигнирано.

ним, живим, топлим бојама, с једним нервозним, грозничавим, хитрим потезом. Он је већ умео да разбије контуру, да дочара далеке, једва видљиве хоризонте, и да своје пејзаже прелије једном неодређеном али љупком и благом светлошћу.

Па ипак, Иван Ранчић кроз све своје сликарство и цео свој сликарски живот остаће чврсто укомпонован у пејзаж малене и планинске Швајцарске, богате по својим хладним бојама модрозеленог и тамноплавог. У тим сликама су његови снови и у њима живи пред нашим очима један део њега сама. Ранчић је сензибилна природа али окренута реалном свету, и то драго камење своје душе уградио је у пејзаже и мртве природе.

Готово све Ранчићеве слике су сигниране, али је само једна датирана.¹ Истраживачима ће бити изузетно тешко да утврде „све етапе развоја“ овог сликара. Иза Ивана Ранчића је остало око 350 радова. Реч је о пејзажима и мртвим природама, насликаних на платну, картону, шпер-плочи и хартији.

Занимљиво је истаћи да се на значајном броју његових уља (без обзира на подлогу), као по правилу, и на реверсу налази неки, ликовно мање ус-

пели рад. То може да значи да је Ранчићу у појединим фазама живота недостајао новац, а како није могао без сликања, он је користио и ту, другу, страну подлоге. Претпоставку заснивамо на основу анализа *слика на реверсу*, код којих је готово увек, паста размазана са демонском махнитошћу, што говори да *слике на реверсу*, нису настале у исто време кад и оне на *аверсу*. *Слике* на реверсу су израз фрустрације и сиромаштва, у које је често Ранчић западао. Сви Ранчићеве радови насликани су тзв. порцеланском техником.

Анализом Ранчићевих слика долази се до тога да је његова прва сликарска етапа трајала неколико година, и да је у њој сликао мртве природе (чиније са воћем). По доласку у Швајцарску, Ранчић је наставио да слика мртве природе. Распоред елемената одражава његов начин сликања по природи, без марљивих скица и претходних студија и без примене линеарне перспективе. Њима је свима заједничка тамна палета и наглашени графичизам, али исто тако њих карактерише и извесна несталност у стилу и техничком извођењу који се код њега често мењају. Потом је уследила етапа у којој је сликао цвеће, и вазе с цвећем. Графички проблеми који се беху (не) приметно увукли у његово сликарство, током трајања прве фазе, нестају и његова уметност поприма друга обележја.

Бројне Ранчићеве вазе с цвећем су без икакве позадине сем посредничког тоналитета голе подлоге, боје се истичу необичном оштрином, међусобно и у односу на позадину. Иако позадина тежи да се претвори у бескрајну атмосферу која

¹ Реч је о *Портрету официра Параменцића*. У десном горњем углу рада стоји ћирилицом записано: Параменцић, 1942. Параменцић је био један од четворице Ранчићевих другова (официра) са којима је побегао из логора у Аустрији. Овај реалистички насликани портрет (уље на картону), настао је у Швајцарској пред крај 1942. године. На реверсу картона утиснути су подаци о произвођачу, - реч је о италијанској фирми из Бреше.

4. Иван Ранчић, *Пејзаж*. Уље на картону, 31 x 27 cm. Сигнирано, л.д: Rančić

обухвата вазу с цвећем, композиција је потпуно убедљива. Повлачио је четкицом по боји са грозничавом плаховитошћу одбацивши раније усвојени начин моделовања.

Мада веома конвенционалан сликар, он се сада преобразио у представника модерног сензибилитета. Румено, црвено, жуто, љубичасто слагао је као да је имао на располагању читаву Јесен. Ту се уметникова душа поново распевала. Овом раздобљу Ранчићевог стваралаштва можемо приписати „гомилу“ мртвих природа, од којих су најбројније вазе с цвећем. Мањи број њих насликан је уљем на шпер-плочи, док су преостале насликане акварелом на хартији или картону. Лирска поетичност тога доба фиксирана је на делима насталим у овој фази.

Сачувана је читава серија слика на хартији на којима су насликане руже. Руже су „поетична“ слика која захтева посматрање из близине. Пастелно ружичаста и жута боја чине прелаз од јарко белог ка тамно црвеном и тамно зеленом умекшавајући општи тоналитет слике.

Затим је уследила етапа у којој је пејзаж био преовлађујућа тема. Ово раздобље карактеришу смели потези боје који се разликују од стапајућих тонова и глатких као огледало, које је Ранчић користио на свом почетку. Овде сликар сједињује своје интересовање за предмете који се посматрају на лицу места са луминизмом који је усавршио, посматрајући стваралаштво других сликара.

5. Иван Ранчић, *Пејзаж*. Уље на картону, 28,5 x 21cm. Сигнирано, л.д: Rančić.

Емоција и тренутак надахнућа код њега ће одлучивати и о начину егзекуције, то јест о стилу.

Четврта етапа је, у ствари, синтеза свих претходних етапа у којој је сликар настојао да ублажи поједине своје недостатке (перспектива, сенка). Из ове етапе потиче један број акварела и пастела. То су радови малог формата, одлично замишљени и добро насликани. У њима нема ничег што изненађује, а ипак они опијају душу као вина неким дахом сетне поетичности, неким далеким присећањем на Тарнерове магле. Ипак, неки нарочит лирски акценат, неки особен звук у палети дају тим радовима једно индивидуално обележје.

Ови пејзажи су много слободније насликани, што ће рећи да Ранчић није „буквално копирао“ мотив који му је био пред очима. То је један те исти мотив, који је он готово увек другачије видео. Ранчић је, вероватно, посматрајући један пејзаж, нотирао само главне контуре. Вративши се кући, он би, под још свежим утиском онога што је видео у природи, урадио највећи део слике, а потом би је опет носио у природу и тамо допунио неким детаљима. Тако је, вероватно, радио неко време.

Познато је да једанпут формиране слике у свести постају као нека жива бића, која живе све докле док живи човек. Врло срећно је формулисана једна сликарска концепција кад је речено: „Треба сликати ефекте које нам ствари дају, а не саме ствари,“ - другим речима, треба сликати оно што нам наша визуелност сугерира, а не буквално

6. Иван Ранчић, *Ваза с цвећем*. Уље на лесониту, 40 x 30,5 cm. Сигнирано, л.д: Rančić.

онако како наше физичко око види. Слика ствари које наше око види пролази кроз разне центре и лабораторије, физиолошке и психичке процесе, док се првобитна сензација не претвори у свесну слику, која путем асоцијације буди једну или више слика раније формираних, које дремају у подсвести. А ове опет утичу на њу, те се она може битно разликовати од предмета у природи.

Једна од одлика Ранчићевог сликарства је скроман и штедљив избор средстава којима је слика начињена. Његове слике су направљене са пар боја и то врло уздржаних: нема ни јаких зелених, ни дречећих жутих (његово жуто подсећа на цвет бундеве) ни јаркоцрвених, а све опет делује као да је сликар користио безброј боја и нијанси. Оно што један број тих пејзажа чини ванредним је, треперење сунчеве светлости на њима.

Ранчића се нису тицали стилови и правци у сликарству; он није веровао у старо и ново, нити је икад ради струја које су га окруживале и помислио на какво насиље над својом личношћу. Ако је дошао до неког карактеристичног начина сликања, то је зато што му се он наметнуо сам по себи у једном тренутку као једини могућ начин да се ваљано изрази. Ранчић представља редак пример уметника који је прешао дуг пут од реализма преко импресионизма, до експресионизма. Међутим, на сваком степену свога развоја он остаје зависан.

Мислимо, да је овде важно што је потражена карактеристична одлика талента Ивана Ранчића

7. Иван Ранчић, *Ваза с цвећем*. Уље на картону, 34,5 x 25 cm. Сигнирано, л.д: Rančić.

и што је покушано да се она дефинише. Најзад, истакнуто је, колико је то могуће писаном речју, необична уметност захваљујући којој је могао да искаже одређена стања душе пластичним сликама. Његове слике ће за свакога бити доживљај. Јер на крају, када их разгледате и заборавите њихове називе, остаће вам још дуго у души дрхтање неко пуно тајанствене лепоте.

Ово је прича о човеку необичне биографије, који је пометен ратном несрећом заувек изгубио могућност да живи са породицом у својој земљи. Одлазећи из Србије, није ни слутио да никада више ногом неће крочити на њено тле. А волео је своју земљу, и патио за њом. Патио је и за супругом, коју такође, његове очи никада више неће видети. Тај тужни самац, развлачио је своју судбину по брдима и удолинама Швајцарске, радећи свакакве послове да би преживео али и имао оно мало средстава за две своје велике љубави: сликарство и цвеће. То га је одржало у животу, и спасло лудила.

У Швајцарској је, деценијама продавао своје пејзаже и мртве природе. За ту врсту сликарства добио је и неколико награда. А онда је стигло много значајније признање за његов сликарски рад - позив да изложи своје слике у Новој галерији модерне уметности у Лозани. Сва је прилика да је изложба у Лозани - славном граду науке и уметности, била добро прихваћена од стране публике. Сада већ познат сликар у Швајцарској, Ран-

8. Иван Ранчић, *Ваза са пољским цвећем*. Уље на картону, 40x 26 cm. Сигнирано, д.д: Rančić.

9. Иван Ранчић, *Ваза с цвећем*. Уље на картону, 35,5x 25 cm. Сигнирано, л.д: Rančić.

чић ће нешто касније, поново излагати у Лозани и, у још неколико градова у Швајцарској.

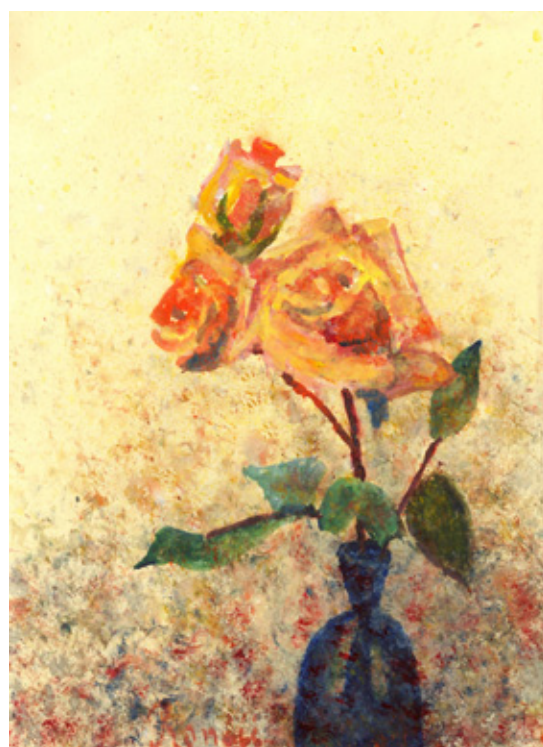
Заморен борбом за новац, исцрпљен свакодневним напорним радом, заморен животом избеглице и околином, коју је само богатство чинио срећном, Ранчић је доживео нервни слом. У његов живот, сада, као кроз отворена врата, улазе жене, не жена. Оне му пију снагу и троше тешко зарађени новац. Побољевао је, али се није тужио. Током 1986. доживео је још један нервни слом. Иван Ранчић сада застаје и, први пут, унезверено, збуњено гледа живот. И све му се чини бесмислено. Улице, куће, све му се чини грозно, он осећа смрт и жели да некуд оде да не умре осамљен, он који је целог живота био сам. Пријатељи га одводе у старачки дом у Корбиријеру. На своје сликарство гледао је мирно као чобанин на своје стадо, чим је био лепши дан, одлазио је и сад, под старост, да слика.

Умро је од срца упропашћеног радом 26.1.1987. године у Корбиријеру. Кремиран је по сопственој жељи, а урна са његовим пепелом чува се у Корбиријеру.

Иван Ранчић је, као човек, хтео и успео да за нас (у Србији), остане потпуно анониман. Као уметник, није могао да спречи да један број Швајцараца у њему види талентованог сликара. А домовина, често зла мати, потпуно га је заборавила. Швајцарска, чију је земљу својим знојем Иван Ранчић натапао готово пола столећа, није га

никада сматрала својим, и није га удостојила држављанства.

Ништа не указује боље на тешку путању и друге бриге наше свакидашњице, но то да је о овом сликару, 27 година, после смрти први пут нешто написано.

10. Иван Ранчић, *Руже*. Акварел на картону, 29,5 x 20,5 cm. Није сигнирано.

Иако, дакле, његове слике не носе хук савременог живота оне ће засигурно обогатити нашу уметност. То сликарство настало далеко од родне груде представља последњу још неисписану страну српске уметности XX века.

Иван Ранчић је типичан пример човека пред-
ратног српског васпитања и представник оног
времена у коме се говорило само о подношењу
жртва за земљу и за заједницу. То васпитање и

то време нису допуштали да човек говори о себи
и о свом раду. Он није слао своје радове на из-
ложбе у домовину, нити му се глас чуо у јавности.
И тако се догодило да он, који је дуго живео на
Западу, остане до своје смрти, у сенци. Али сада,
кад је опет изашао на светлост дана, још једном се
потврдило старо правило: да се уметничка вред-
ност и истински таленат не може ни сакрити ни
уништити.

Kamenko M. MARKOVIC

THE FATE OF A PAINTER

Summary

Ivan Rancic was born in the Kraljevo village, in eastern Serbia to a family of farmers on 19th, February, 1906. Very little data about him has been preserved, therefore, this paper is an attempt to make a reconstruction of his life and work. He attended primary school in his birth place, lower secondary school he finished in Knjazevac and Military Academy in Belgrade. After completing the National Academy in 1934, he was sent to Zagreb where he got his first post. He lived there with his wife and his son until the capitulation of the country in 1941. A few months after the collapse of the country, he was arrested and sent to Ljubljana and three months later to a concentration camp in Austria. He spent about fifteen months in that camp in during which time he intensively studied painting. He fled from the camp to Switzerland and stayed there until his death in 1987. According to some letters he sent to his wife in Nis, some of his paintings he created during his time in the camp, he took to Switzerland where he eventually sold them. He did the toughest jobs there in order to survive and painted extensively. After World War II he graduated from the School of Fine Arts in Lausanne. Later on he had two exhibitions at the New Gallery of Modern Art.

Ivan Rancic came a long way from an unknown beginner to a respected prominent artist. He left behind about 350 works, many of which he sold during his life, mainly landscapes and still life in oil, watercolor and pastel. He was neither concerned about styles and trends nor did he believe in the old and the new. If he came to a certain specific manner of painting, it is because at one point it was imposed on him as the only proper way of expression. The analysis of Rancic's paintings leads to the conclusion that his

creation had gone through four phases. The first one (started in the concentration camp in Austria) during which he painted still lifes without full sketches, previous studies, and the use of linear perspective. This phase is characterized by the use of dark colors. This phase is followed by the one in which he painted flowers and vases with flowers. A considerable number of paintings from this period has been preserved, many of which were done in oil on canvas, while most of which were painted in oil on plywood or cardboard. A number of these paintings was painted in watercolor on paper. In the colorist sense, this stage was very different from the previous one. The next was the stage in which he painted landscapes. Some of his landscapes, mostly the ones which were painted using the combination of watercolor and pastel have a transparent atmosphere, bright and flickering light. The fourth stage was, in fact, a synthesis of all previous stages of development in which Rancic attempted to alleviate some of his artistic shortcomings. Almost all of his paintings were signed but none were dated, so it will be very difficult to determine the time of their creation.

Ivan Rancic is a rare example of an artist who came a long way from realism through impressionism to expressionism. Rancic, as a man, wanted and succeeded to remain completely anonymous to us. As an artist, he could not prevent a number of Swiss art lovers from recognizing a talented artist in him. His painting represents the last page of a yet unwritten history of Serbian painting of the twentieth century. He died in a nursing home in Korbirijer on 26, January, 1987. The urn with his ashes is being kept in that place.